

Ünite 5: Görsel Okuryazarlık

Gördüğümüzü Anlamlandırma

İnsanlık tarihiyle başlayan ve birlikte gelişen görsel anlatını, insanlığın kendini anlatma çabasıyla ortaya çıkan ifadelerle ait “anlamın” aranması, tartışılması ve çözülmesidir.

İnsanlık tarihinin erken dönem görsel ürünlerinden biri olmasına rağmen ‘yontma taş’ devri mağara resimleri, görsel okuryazarlıktan faydalanarak o günün yaşam biçimi, günlük faaliyetler, üretilmiş resmin tekniği, malzemesi ve hikayesi gibi pek çok konuda derinlemesine tartışabilmemize olanak sağlamaktadır.

İlk Kalıcı İletişim Çabaları

İnsanlık için en önemli kültürel gelişmelerden biri “yazı”dır. Sümerlerin “**Çivi Yazısı**” ya da Mısırlıların “hiyeroglifleri” gibi yazı ve resimleme örnekleri kalıcı iletişim çabaları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hiyerogliflere baktığımızda içinde yer alan şekillerin ne ifade ettiği, nasıl bir sistem içerisinde bütüne hizmet ettiği gibi birçok konu tartışılabilir. Mısırlıların hiyeroglifleri üzerinde görsel okuryazarlık aracılığıyla yapılan bu tartışmalarla ortaya çıkan pek çok sonucun, yapılan araştırmalarda ortaya konanlarla paralellik gösterdiği bilinmektedir.

Atina, Akropol'deki **Parthenon Tapınağı** görsel okuryazarlık bakımından farklı bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Kendine özgü görsel ve biçimsel özellikleri bu tapınak hakkında bazı yorumlar ve çıkarımlar yapmamıza olanak sağlar.

Doğu’da Neler Oluyor?

Yazım yüzeyi olarak Çin’de kâğıt, Mısır’da “**Papirüs**” ve Bergama Krallığında “Parşömen” adındaki değişik malzemelerin kullanımı yazının ve yazınsal örneklerin kayıt altına alınması sonucuna varmamızı sağlayan örneklerdir.

Başka bir görsel okuryazarlık örneği olarak “harita” verilebilmektedir. Harita ve görsel okuryazarlık açısından Osmanlı’da Amiral Piri Reis’in Kitabı Bahriye isimli eseri önemli bir örnektir. Tarihin içinde pek çok görsel okuryazarlığı uygulanabileceği çok sayıda örnek bulunmaktadır.

İnsanı ifade eden, anlamaya ve anlatmaya çalışan Rönesans dönemi ressamlarından **Leonardo da Vinci**, yaşadığı dönem için önemli görsel kılavuz niteliğinde pek çok eser ortaya koymuştur. “**Son Akşam Yemeği**” isimli freski, bu eserlerden biridir.

İletişime Gizemler Yükleme

“Son Akşam Yemeği” iki boyutlu bir yüzeyde yer almasına rağmen Leonardo Da Vinci “perspektif” ve “derinlik”ten faydalanarak üçüncü boyut etkisi oluşturmaya amaçlamıştır. Bu örnekten yola çıkarak herhangi bir görsel öğeyi incelerken sorgulamalarımızın da çok boyutlu ve derinlemesine olması gerektiğini unutmamalıyız.

Hareketli Harflerin Devrimi

1450 yılında **Gutenberg** hareketli parçalarla yazı baskısını ilk defa gerçekleştirmiştir. Bununla beraber matbaanın kurucusu olmasının yanı sıra görsel bir malzemenin de birden çok kopyasının basılabilmesini sağlamıştır. İlk basılan materyallerin dini kitaplar olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda matbaanın dinin yayılmasında, okur-yazarlığın artmasında ve bilginin paylaşılmasında büyük etkisinin olduğunu kabul etmeliyiz. Görsel İletişimin ilerleyişiyle sanatçılar toplumsal olaylara sanatlarıyla tepki vermeye başlamışlardır.

Eugene Delacroix’nın 1830 tarihli Temmuz devrimini resmettiği “Liberty Leading the People” ve Pablo Picasso’nun 1937 tarihli, Franco’nun emriyle yapılan yıkımlara tepkisini resmettiği “Guernica” bu manada önemli örneklerdir. 20. Yüzyıla geldiğimizde, Pop Art akımının önemli temsilcisi Warhol’un “hiç okumam, sadece resimlere bakarım” sözünü görsel iletişimin ilerleyişiyle ilgili bir değerlendirme olarak da göz önünde bulundurmalıyız.

Anlatmayın, Gösterin

Hollandalı ressam Rembrandt'm 1632'de tamamladığı “Dr. Nicolaes Tulp’un Anatomi Dersi” adlı tablosu ışıık-gölge kullanımıyla sanatsal öneminin yanı sıra, o dönem yapılan anatomik çalışmalar için de tarihi görsel bir kanıt oluşturmaktadır. Bir bilginin uygulamak aktarımı, teorik olarak anlatımından daha etkin ve kalıcı bir iletişim sağlayabilir. Yazının olmadığı bir dünyada fotoğraf, çizim, yazı, grafik, resim ve görüntü gibi **görsel** malzemeleri takip etmek durumunda kalabilirdik. Örneğin mobil telefonlarda uzun yazılı metinler yerine; hızla öğrenebildiğimiz, bazen bilmesek de akıl yürüterek sonuç almamıza yardımcı küçük faydalı imgeler olan “ikon”ları kullanmaktayız.

Görünenden Fazlası

Görsel bir çağda yaşadığımız için, görsel imgeler bizlere belli bir olayı, konuyu, gelişmeyi, tarihi hatırlatmaktadır. Örneğin “İkiz **Kuleler**” dediğimizde neden bahsettiğimiz hemen anlaşıldığı gibi, gözümüzde sadece o tarihi an değil sonrasında yaşanan gelişmeler de canlanmaktadır. Dolayısıyla bu görüntü artık görünenden fazlasını ifade etmektedir. Artık hafızalarımızda anahtar görevi gören görsellerin kullanımı hiç olmadığı kadar yaygındır. Ayrıca görseller için birçok farklı yüzey kullanılmaktadır. Özellikle bilgisayardan tabletlere mobil telefonlara kadar yüzey olarak ne kadar çok ekrana bağımlı olduğumuzu düşündüğümüzde “ekran çağında” yaşadığımızı söylemek mümkündür. Sonuç olarak, ister ekranda olsun ister daha geleneksel olan gazete, kitap, dergi veya pano gibi yüzeylerde, görsel imgeleri çözümlemeye,-'anlamaya çalıştığımız bir dönemde yaşamaktayız.

Görsel Çağ

Araştırmalara göre beynimize yerleşen bilginin %75'inden fazlasına görsel süreçler ile sahip oluyoruz. XX. yüzyılda okuma eyleminin ve kültürünün devamı olarak görme, bakma, izleme ve gözetleme gibi eylemler ortaya çıkmıştır. Yaşadığımız dönem kapsamlı görseller, görüntüler ve sembollerle anlatımın yaygınlaştığı “görsel çağ” olarak adlandırılabilir. Geçmişte farklı kültürlerle iletişim için dillerini bilmemiz gerekirken günümüzde görselleri çözümleyerek ve anlayarak da bunu yapabilmekteyiz. Diller arasında çeviri gerekmektedirken, görseller için de ortak bir anlama ve anlaşma noktası bulmamız gerekmektedir. **Görsel çağı** tanımlayan belli başlı özellikleri şöyle sıralayabiliriz:

1. Hayat her zamankinden çok daha görsel.
2. Algılarımız, özellikle de görsel algılarımız kültürel temellere bağlı hareket ediyor.
3. Görme öğrenilen bir etkinlik halini aldı.
4. Yazılı ve görsel iletişim arasında fark var.

Görsel İletişim

Çocukluğumuzdan itibaren görsel araçlar sayesinde birçok bilgiyi öğrenir veya bildiklerimizi görseller sayesinde hatırlarız. Örneğin ilkokulda “E” harfini ‘elma’ resmi ile öğrendiğimizi birçoğumuz hatırlayacaktır. Beynimizin görsellere karşı verdiği bu tepki zamanla iletişim ve medya alanlarında bilinçli şekilde kullanılarak, insanlar bireysel ve topluluk olarak yönlendirilmeye çalışılmıştır. Bilişim teknolojilerinin çağımızdaki hızlı gelişimi görsel iletişim açısından çığır açmıştır. Kendimizi ifade etmeye çalışırken kullandığımız dil, kullandığımız araçlara göre şekillenmiş ve farklı araçlarda yeni anlamlar kazanmaya başlamıştır. Kanadalı popüler medya kuramcısı M. McLuhan bu durumu “**araç mesajdır**” sözüyle ifade etmiştir.

Görsel Okuryazarlık

Görsel okuryazarlık; “görsel öğelerden anlam üretme veya anlam inşa etme becerisi” olarak tanımlanabilir. Günümüzde iletişimin büyük bölümü görsel araçlar ile yapıldığından bilginin görselleştirilmesi, bu görselin iletişim içerisinde yer alması ve alıcı tarafından da anlaşılıp yorumlanabilmesi gerekmektedir. Gözlerimizle gördüklerimizi aklımızla algıladığımız sürece görsel dili okuyup yazabiliriz. Görsel okuryazarlık; görsel içeriklerin yorumlanmasından incelenmesine, görsel öğelerin sosyal etkisinden ne amaçla kullanıldığına kadar uzanan geniş bir sorgulama alanına yayılmıştır. Yorumlama ve incelemenin ötesinde üretim faaliyetlerinin içinde de bulunan görsel okuryazarlık geçerlilik, doğruluk, anlam üretme ve üretimin yönlendirilmesi gibi süreçlerin de farkındalığı anlamına gelmektedir.

Görsel okuryazarlığın temellerini şöyle özetleyebiliriz;

- Görsel okuryazar görsel parça ve bütünlerin konusunu anlayabilmen,
- İçinde bulundukları kültürel yapıda kazandıkları/sahip oldukları anlamı anlayıp yorumlayabilmeli,
- Stil ve düzenini görsel yapı açısından değerlendirebilmen,
- Üretilmesinde kullanılan teknikleri inceleyebilmeli,
- Çalışmayı estetik açıdan değerlendirebilmen,
- Çalışmanın değerini amacı ve hedef kitlesi açısından değerlendirebilmen,
- öge veya bütünü ortaya koyduğu sinerjiyi, etkileşimi, yeniliği, etkin yanını ve hissettirdiklerini tartışabilmelidir.

Görsel okuryazarlık alanında bir diğer önemli nokta da görünenlerin yanında “nelerin görünmediğinin” de ortaya konulabilmesi, tartışılabilmesidir.

Görsel içerikte temel sorgulanmak istenen “anlamdır”. Bu sorgulamada şu ilişkilerden yararlanılabilir:

- Biçim-yapı
- Semboller ve sembolize ettikleri
- Kültürel temeller ve sosyal etkileşim

Günlük Hayatta “Görsel Okuryazarlık”

Görsel bir iletişim çağında yaşadığımızdan farkında olarak veya olmayarak yaşamımızın her anında görsel okuryazarlıktan faydalıyoruz. Bilinçli şekilde kullandığımızda görsel okuryazarlık sayesinde eleştirel düşünmeyi geliştirebilir, görsellerin üretimi, yönlendirme teknikleri ve farklı yazılımlar hakkında tanışıklığımızı arttırabilir, biçim-içerik ilişkileri hakkında farkındalığımızı arttırabilir ve görsel anlatım ilkeleri hakkında fikir sahibi olabiliriz:

- Görsel imgeler ile ilişkilendirerek eleştirel düşünmeyi geliştirebiliriz,
- Görsel parça ve bütünler hakkında yazabilmek ve konuşabilmek için sözlü ve yazılı okuryazarlık becerilerimizi ve sözcük dağarcığımızı güçlendirebiliriz,
- Görsellerin üretimi, yönlendirme teknikleri ve farklı yazılımlar hakkında tanışıklığımızı arttırabiliriz,
- Görsel okuryazarlığı farklı yaşam deneyimleri ile birleştirebiliriz,
- Görsel ve metinlere bağlı anlatımların biçim ve içerik ilişkileri hakkında farkındalığımızı arttırabiliriz,
- Günlük hayatımızda yer alabilecek tasarımlarda görsel anlatım ilkeleri hakkında fikir sahibi olabilir, nesneleri daha derinlemesine tanıyabiliriz,
- Görsel öğelere ilişkin daha fazla soru sorarak eleştirel düşünmeyi geliştirebiliriz,
- Görsel parça ve bütünlerin içerisinde yerleşik varsayımları ve vurgulamaları ortaya koyabiliriz,
- Görsel parça ve bütünlerini içerisinde yerleşik değerleri inceleyebiliriz ve değerlendirebiliriz.

Gözlemle Yaşamak

Görsel okuryazarlık tarihsel süreç içerisinde farklı birçok disiplinle etkileşimde bulunmuştur. Görsel olarak aldığımız mesajların, belli bir üretimin/kurgunun sonucu olduğunu unutmamalıyız. Günümüzde iletişimin hızı ve kullandığı zengin araçlarla görsel okuryazarlık bir manada görsel tasarımların ve üretimlerin içerisinde bulunabilmek ve bu süreçlerden haberdar olabilmektir. Günümüzde görsel tasarımlar klasik manada kağıt ya da sabit bir noktadan tek yönlü değil, kullanılan sayısal teknolojilerle çok yönlü bir iletişim imkanı sunmaktadır.

Görsel okuryazarlık günlük hayatın neredeyse tüm faaliyetleri içerisinde yer almaktadır. İçinde bulunduğumuz yüzyıl kimi tartışmalarda "ağ toplumu çağı" olarak da adlandırılmaktadır. Bu dönemdeki en önemli gelişmelerden biri de "sosyal paylaşım platformlarıdır". Bu platformlara katılarak 'mesajlarımızı' yaptığımız görsel tasarımlar yardımıyla paylaşabiliyor, paylaşımlarımıza yorumlar alıyor ve başkalarının paylaşımlarına yorumlar yapabiliyoruz.

Sosyal paylaşım platformları:

- Sosyal Ağlar
- Sohbet Odaları
- Mesaj Panoları
- Podcast (Oynatıcı Yayın Aboneliği)
- Video Paylaşımı
- Fotoğraf Paylaşımı
- Blog (Web Güncesi)
- Micro Blog
- (Anlık Web Güncesi)
- RSS (Zengin Site Özeti)
- Wedgets (Becerikli Araçlar)